

Усенко І.Б., завідувач відділу історико-правових досліджень Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, кандидат юридичних наук, професор, заслужений юрист України

ПРАВОВИЙ СТАТУС МОВ У ЗАКОНОПРОЕКТНИХ РОБОТАХ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ VII КЛИКАННЯ

Стало вже традицією на наших щорічних конференціях підбивати підсумки чергового етапу законопроектних робіт щодо статусу мов в Україні. Наприкінці минулого року відбулося «перезавантаження» парламенту і єдиним органом законодавчої влади стала Верховна Рада України VII скликання. Нова парламентська більшість декларувала свої наміри в підписаній 27 листопада 2014 р. *Угоді про коаліцію депутатських фракцій «Європейська Україна»*. У розділі 15 коаліційної угоди, який має назву «Соціально-гуманітарна реформа», в пункті 3.11 містяться такі положення: *«Гарантування державою повної свободи використання будь-якої мови у приватному житті та*

міжлюдських взаєминах та водночас забезпечення неухильного використання української мови як єдиної державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Право українців на доступ до освіти, культури, отримання послуг українською мовою буде надійно захищено. Посилення стимулювання та контролю за вивченням іноземних мов, передовсім мов держав - членів ЄС».

Новий склад парламенту дістав у спадщину нелегкий тягар - чинний Закон України «Про засади державної мовної політики» від 03 липня 2012 р. Цей акт, як відомо, було прийнято з грубими процедурними порушеннями і всупереч майже одностайної думки фахівців (як мовознавців, так і правознавців). Проте дещо поспішна спроба його скасування в першій «постмайданний» період навіть з врахуванням вето Президента України дала поживний ґрунт для різних політичних спекуляцій і провокацій, стала формальним приводом для розгортання сепаратистських виступів та російського втручання. Тож новообрані народні депутати України порівняно з попередніми скликаннями стали набагато обережніше підходити до «мовних законопроектів».

Про регулювання мовних питань в повному обсязі йдеться всього в одному законопроекті (реєстраційний № 1148) *про внесення змін до Закону України «Про засади державної мовної політики» (щодо забезпечення статусу української мови як єдиної державної та рівності регіональних мов або мов меншин)*, який 02 грудня 2014 р. вніс народний депутат В.В. Петьовка. Проте включеним до порядку денного проект був лише 15 вересня 2015 р. і в категорії «Питання, які доручається підготувати і доопрацювати для розгляду на сесії». Зазначений проект спрямовано на усунення деяких, але, як видається, аж ніяк не всіх недоліків чинного закону. Зокрема пропонується важливе уточнення, що регіональна мова застосовується не замість державної мови, а паралельно з нею.

А 10 грудня 2014 р. народний депутат України Дирів А.Б. зареєстрував законопроект № 1334 *про внесення змін до Закону України «Про засади державної мовної політики» (в частині мови документів, що посвідчують особу або відомості про неї)*. Він теж був включений до порядку денного лише 15 вересня 2015 р. і з неясною перспективою його реального розгляду. У проекті пропонується, щоб паспорт та інші документи, які посвідчують особу або відомості про неї, виконувалися лише державною мовою (нині допускається поруч із записами державною мовою зробити, за вибором громадянина, записи однією з регіональних мов або

мов меншин України). При цьому громадянин України фактично позбавляється права записувати в паспорті, закордонному паспорті та інших офіційних документах своє прізвище та ім'я (по батькові) згідно з традиціями рідної мови. Аргументуються ці пропозиції тим, що паралельні записи в документах є «дестабілізуючим фактором» та спричиняють грубі помилки у діловодстві, що на нашу думку, не переконуює в доцільності і законності запропонованих змін.

Окрім того, народний депутат України Яценко А.В. зареєстрував два законопроекти: № 1387 від 10.12.2014 *про забезпечення державної підтримки заходів з розвитку та популяризації української мови та україномовної друкованої продукції* та № 1388 від 10.12.2014 *про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо забезпечення державної підтримки заходів з розвитку та популяризації української мови та україномовної друкованої продукції)*. Перший із взаємопов'язаних проектів пропонує щороку проводити заходи з розвитку та популяризації української мови та україномовної друкованої продукції. Відповідальність за реалізацію цих заходів покладається на Кабінет Міністрів України, а відповідні кошти мають передбачати в Державному і місцевих бюджетах окремим рядком. В другому проекті пропонується внести зміни до Митного та Податкового кодексів України з метою тимчасового до 1 січня 2020 року звільнення від оподаткування україномовних видань, або таких, що надруковані повністю або не менш як на 50% українською мовою, та товарів для використання у їх виданні. Принципових заперечень, окрім фінансових, проекти не викликають. Проте фраза, яка повторюється в пояснювальних записках до обох проектів, що «реалізація запропонованого законопроекту не потребує додаткового навантаження на бюджет» явно не відповідає дійсності. Ці проекти теж включені до порядку денного чергової сесії як такі, що ще опрацьовуються у відповідних комітетах парламенту.

Групою народних депутатів України (Бублик Ю.В., Осуховський О.І., Ілленко А.Ю. та інші) зареєстровано 4 грудня 2014 р. законопроект № 1237 *про внесення змін до Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (щодо розповсюдження продукції друкованих засобів масової інформації державною мовою)*. Пропонується видавати друковані засоби масової інформації в Україні українською мовою, а ті видання, які

хочуть видаватися іншою мовою, мають половину і більше тиражу видавати українською. Двомовні та багатомовні видання при цьому вважаються такими, що видаються іншими мовами. Звертає на себе увагу, що ніякого виключення не зроблено навіть щодо друкованих ЗМІ національних меншин. Хоча забезпечити додатково наклад державною мовою буде вкрай обтяжливо для невеликих регіональних видань, які становлять більшість серед ЗМІ національних меншин.

Цією ж групою народних депутатів України того ж дня також було зареєстровано законопроект № 1241 *про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо маркування імпортованих товарів державною мовою)*. Метою законопроекту проголошено захист та реалізація прав споживачів на інформацію про товар, а саме можливість ознайомитися з характеристиками товару рідною мовою, а не мовою виробника, що, на думку ініціаторів проекту, дасть змогу свідомого вибору товару. Пропозиції загалом ніби й слушні, але іноді вдаються не зовсім продуманими з суто технічного боку. Так, наприклад, вимога давати маркування товару тим самим розміром шрифту, що й оригінальний текст, не завжди може бути реалізована з огляду на габарити товару, без втрати ним частини своїх якостей, до яких слід віднести і дизайн упаковки. Особливе занепокоєння викликає така норма: «Товари, що мають електронне устаткування та/або комп'ютерне програмування (електронні засоби та пристрої), обов'язково повинні мати версію програмного забезпечення державною мовою». На відміну від маркування та інструкцій, програмне забезпечення саме по собі є товаром. Створення іншомовної версії вимагатиме значних фінансових вкладень від іноземних компаній або їх представників в Україні. І чим кращою буде якість такого програмного забезпечення, тим вищою буде ціна, що ставитиме продавців у нерівне становище та жодним чином не сприятиме реалізації мети законопроекту: «змосі свідомого вибору товару». Утім, профільний парламентський комітет 16 липня 2015 р. вніс подання про необхідність доопрацювання проекту.

Отже, за майже рік роботи нового складу парламенту якихось суттєвих зрушень у регулюванні статусу мов в Україні не відбулося, що, ймовірно, насамперед пояснюється сучасною політичною ситуацією в Україні.